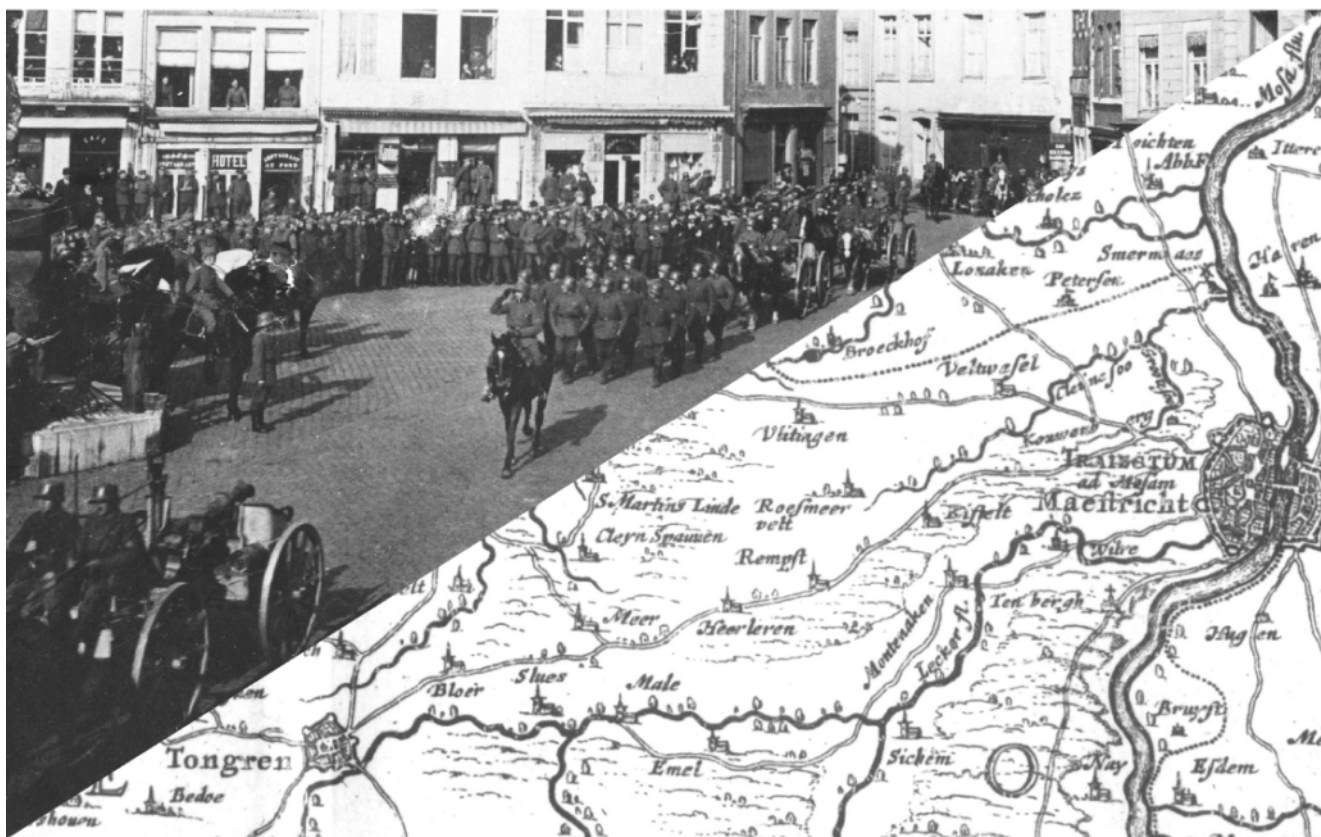

Tongeren en omgeving in 1914-1918

– door de ogen van tijdsgetuigen –

**De oorlogsdagboeken van
Jan & Nicolas Vrancken**

Studium Generale vzw

Verschijnt op 14 december 2009:(nr. SG-035)

Mertens Kamiel (redacteur): "Tongeren en omgeving in 1914-1918 – door de ogen van tijdsgetuiden"; (de oorlogsdagboeken van Jan en Nicolas Vrancken); Studium Generale vzw, Balen, 2009; 191.pag, formaat A4; illustraties z/w, softcover gelijmd.

ISBN: 978-90-76967-35-6

Prijs vanaf 05 december 2009: 25 €.

(verzending binnen België: + 5 €).

(Te bekomen door overschrijving op ING 320-0268771-54 van Studium Generale vzw – Holven 11 - 2490 Balen, met vermelding van "Vrancken-Tongeren"; of op ons kantoor, na afspraak, tel. 014-81.33.75)

Inhoudstafel

Inleiding en toelichting door de redactie

Deel 1 – Wie en waar?

Hoofdstuk 1 – Personalialia: wie waren Jan en Nicolas Vrancken uit Berg?

-1.1.- Jan Vrancken

-1.2.- Nicolas Vrancken

-1.3.- Hun executeur testamentair: Paul Vrancken (zoon van Jan)

Hoofdstuk 2 – De plaats van het gebeuren: Berg, Tongeren, en omliggende

Deel 2 – De dagboeken van Jan en Nicolas Vrancken

Bijlagen

Bijlage 1 – Beknopte bibliografie

Bijlage 2 – Concordantietabel plaatsnamen Limburg (1914-2009)

Over het boek

In 2004 publiceerde Studium Generale vzw een eerste "oorlogsboek": "Balen tijdens de Tweede Wereldoorlog". Bij de voorbereiding van dat boek werden we steeds opnieuw getroffen door de vaststelling dat die oorlog oorzakelijk verbonden was met de "Grote Oorlog", de Eerste Wereldoorlog 1914-1918. Een groot project over dat onderwerp was de transcriptie en publicatie van pastoorsrapporten: "Pastoors rapporteren over de Eerste Wereldoorlog in de provincie Antwerpen". Rond dezelfde tijd en ook nadien verschenen nog nieuwe publicaties en heruitgaven van oude boeken over de "Grote Oorlog" in Mol, Balen, de Kempen en Limburg. Een eerste heruitgave betrof een boek van Jan Paquay: "De Duitse inval in Limburg – Augustus-October 1914" en in december 2008 brachten wij de heruitgave van een boek van Jan Paquay en Paul de Corswarem: "Tongeren gedurende de Duitse bezetting 1914-1918" (verschenen in december 2008). *Al die boeken zijn nog steeds te koop bij Studium Generale vzw.*

Toen dit laatste werk in Tongeren voorgesteld werd – met ondersteuning door de redactie van "Het Belang van Limburg" – nam een zekere heer Paul Vrancken contact met ons. Die eerbiedwaardige heer, ere-hoofdgriffier van de politierechtbank te Tongeren en zoon van wijlen Jan Vrancken, bood ons de oorlogsdagboeken aan die door wijlen zijn vader Jan Vrancken en zijn oom Nicolas Vrancken tussen 1914 en 1918 geschreven werden.

Die broers uit de gemeente Berg bij Tongeren, waren ten tijde van de Duitse inval onderwijzer in Berg, respectievelijk afstuderend aan de normaalschool van Sint-Truiden. Bij lezing van die handschriften bleek al snel welke scherpe observatoren zij moeten geweest zijn en welke brede belangstelling zij moeten gehad hebben: Jan Vrancken citeert overvloedig oorlogsnieuws van alle fronten uit buitenlandse kranten die vanuit Maastricht naar Limburg gesmokkeld werden.

Jan en Nicolas Vrancken waren kennelijk ook persoonlijk betrokken bij de smokkel van brieven van en naar Nederland – brieven van onze IJzerfrontsoldaten aan hun ouders en familie in Limburg en vice versa. Een bezigheid die niet zonder gevaar was: allereerst was er steeds het risico van de “elektrische draad”: de Belgisch-Nederlandse grens was door de bezetter afgezet met een drievoudige rij prikkeldraad met elektriciteitslijnen onder hoogspanning. Het aantal smokkelaars en grensoverschrijders dat aan die grens de dood vond door elektrocutie, loopt voor gans Vlaanderen in de honderden.

Maar het grootste gevaar school vermoedelijk in ontdekking van die smokkel door de Duitse grenswachters of door spionnen, of door verklikking of loslippigheid, want ook dat kwam helaas voor. En de gevangenisstraffen die daarvoor “gul uitgedeeld werden”, liepen hoog op. En als de bezetter vermoedde dat het om méér ging dan eenvoudige brieven van soldaten aan hun ouders, en dat er bijvoorbeeld “militaire geheimen” verklapt werden, dan werd de beschuldiging: “verraad of spionage”, en daarvoor kon men de doodstraf krijgen!

Niet alleen de brievensmokkel was gevaarlijk, ook het schrijven van een dagboek op zich werd door de Duitsers gezien als verraad, want elke zin of elk woordje dat niet “Deutschfreundlich” was, stempelde de dagboekschrijver tot verrader of spion. Om die reden hebben vele dagboekschrijvers hun geschriften vernietigd, als ze vermoedden dat de Duitsers achterdocht koesterden of dat een huiszoeking aanstaande was.

Jan Vrancken, de oorspronkelijke dagboekschrijver, hield minutieus boek van het kleinste voorval of de simpelste dingen: het dagelijks weer, het kanongebulder aan het westelijk front (hoorbaar tot in Tongeren), welke wagens en troepen elke dag lang Berg en Tongeren trokken, het trein- en tramverkeer, de inkwartiering van Duitse troepen, de aanleg van een spoorverbinding voor snel militair transport tussen Aken en Tongeren, de wegvoering en de terugkeer van de Tongerse burgerwacht, de gegijzelde burgemeesters uit de streek, de gruwelen van 18 en 19 augustus 1914 (waarbij een tiental inwoners de dood vonden en meerdere huizen platgebrand werden); het gaan en komen van “grensgangers”, berichten over vermiste of gesneuvelde inwoners, de opeisingen door de bezetter, de problemen met de gemeenteschool en het tekort aan petroleum, de oefeningen die door Duitse troepen gehouden werden, enz.

Bijzondere aandacht krijgt de installatie van het “Kommando-West” nabij Tongeren: een oefenterrein waar Duitse troepen opleiding kregen in het gebruik van machinegeweren. Dat terrein werd prompt “Sperrgebiet” verklaard en zwaar bewaakt.

De oorlogsdagboeken van Jan en Nicolas Vrancken vormen zodoende een waardevolle aanvulling op het boek van Jan Paquay en Paul de Corswarem. Precies door de observaties vanuit het volk, en de persoonlijke betrokkenheid in de smokkel van brieven, is dit een aangrijpend ervaringsverslag geworden, waaraan geen enkele Limburger met historische interesse kan voorbijgaan.

Zoals andere publicaties van Studium Generale vzw, verschijnt ook dit boek in beperkte oplage. Snel intekenen is dus de boodschap.

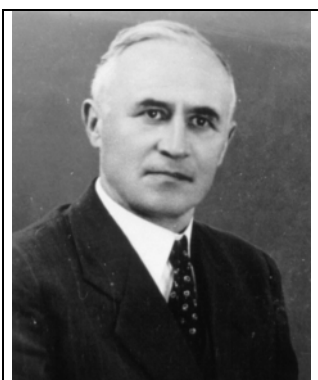
Over de auteurs

Jan Vrancken (+)

Geboren in Berg (Tongeren) op 11.03.1895 als eerste zoon van Renier Vrancken en Catharina Peuskens. Jan behaalde het diploma van onderwijzer en werd leraar aan de lagere afdeling van het Onze-Lieve-Vrouwecollege van Tongeren. Daar bracht hij het later tot directeur van de lagere afdeling. Samen met zijn jongere broer Nicolas was hij tijdens de Eerste Wereldoorlog actief in de smokkel van soldatenbrieven en hield uitvoerig dagboek. Hij huwde op 01.09.1923 met Irène Lebau uit Nederheim en had met haar vijf kinderen. Hun eerstgeborene was Paul Vrancken (*neef van volgende auteur*), die de aanzet gaf tot de publicatie van de oorlogsdagboeken van vader en oom. Jan Vrancken was sociaal en cultureel sterk geëngageerd, ondermeer

in het Davidsfonds, de beroepsoriëntering en het Tongers Gemengd Koor. Hij overleed op 26.12.1962.

Nicolas Vrancken (+)

Geboren in Berg op 13.07.1896 als tweede zoon van dat gezin. Evenals zijn broer Jan behaalde hij het diploma van onderwijzer aan de normaalschool van Sint-Truiden en werd tijdens de Eerste Wereldoorlog aangesteld als onderwijzer aan de lagere school van Berg-Ketsingen. Samen met zijn broer Jan was hij betrokken in de brievensmokkel en de observatie van de oorlogsgebeurtenissen. Hij bleef ongehuwd. Al zijn vrije tijd ging op aan de studie van regionale geschiedenis en folklore. Ook de botanica boeide hem zeer. Hij is auteur van tientallen artikels over de meest uiteenlopende onderwerpen. Na de Eerste Wereldoorlog verzorgde hij een tweede aangevulde versie van het oorlogsdagboek van zijn broer Jan. Hij overleed op 09.03.1964.